Kā atšķiras meža nodokļu vide Somijā un Latvijā - no vienkāršotiem procentiem līdz atbalstam investīcijām

Māris Liopa, Zemeunvalsts.lv

Somijas Nodokļu pārvalde – *Verohallinto* - no 2027. gada pastiprinās kontroli pirmapstrādes un ieguves nozarēs, tostarp mežsaimniecībā, koncentrējoties uz lielākajiem nodokļu riskiem. Šis lēmums pieņemts, jo pēdējos gados šīm nozarēm neesot pievērsta pastiprināta uzmanība.

Kas ir veicinājis mērķtiecīgāku kontroli Somijā?

Pastiprinātā uzraudzība skars ne tikai mežsaimniecību, bet arī lauksaimniecību, zivsaimniecību un ziemeļbriežu audzēšanu. Nodokļu pārvalde uzsver, ka negrasās pārbaudīt visus pēc kārtas, bet gan sākumā analizēs situāciju un vērsīsies pret jomām, kurās pastāv vislielākais tīšas vai netīšas nodokļu prasību arkāpšanas risks. Kontroles pastiprināšanu veicina salīdzinoši lielais saņemto ziņojumu - anonīmo un publisko sūdzību - skaits no privātpersonām par iespējamiem pārkāpumiem, piemēram, produktu pārdošanu bez čekiem. Tāpat ar informāciju apmainās dažādas valsts iestādes savā starpā.

Sākot ar gadu miju un jo īpaši pēc nodokļu deklarāciju iesniegšanas, mežu īpašniekiem jārēķinās ar biežākiem papildu informācijas pieprasījumiem un nodokļu auditiem. Nodokļu pārvalde var lūgt pamatot pievienotās vērtības nodokļa deklarācijās norādītos izdevumus vai uzrādīt čekus. Somijas amatpersonas uzsver, ka daudzi pārkāpumi nav tīši, bet gan rodas no zināšanu trūkuma vai pārpratumiem sarežģītā regulējuma dēļ. Tāpēc paralēli kontrolei tiks uzlabotas arī vadlīnijas un instrukcijas, lai palīdzētu nodokļu maksātājiem rīkoties pareizi. Šī kampaņa tiks īstenota esošā budžeta ietvaros, nepiesaistot papildu finansējumu. Lai gan tiek pētītas mākslīgā intelekta iespējas, šis kontroles pasākumu pieaugums nav saistīts ar jaunu AI rīku ieviešanu. Plānots, ka pastiprinātā uzraudzība ilgs pat vairākus gadus.

Kāpēc tas ir svarīgi?

Kontroles pasākumi ir tieši mērķēti uz privātajiem mežu īpašniekiem, kuriem Somijā ir milzīga loma tautsaimniecībā. Somijā liela daļa mežu pieder vienkāršajiem somiem – privātpersonām un ģimenēm, nevis tikai lielām korporācijām vai valstij. Tāpēc jebkuras izmaiņas nodokļu administrēšanā skar plašu sabiedrības slāni. Līdzīgi kā Latvijā, arī Somijā mežsaimniecībā un lauksaimniecībā nereti darījumi nereti notiek skaidrā naudā vai starp kaimiņiem un paziņām, piemēram, malkas pārdošana, tehnikas pakalpojumi un remonts, traktoru un visurgājēju izmantošana, kas nodokļu iestāžu acīs rada augstāku "ēnu ekonomikas" risku. Turklāt nodokļu atskaitījumos reizēm tiek mēģināts iekļaut personīgos transporta vai tehnikas izdevumus, kurus Somijas Nodokļu pārvalde tagad vērtēs rūpīgāk.

"Pelēkā ekonomika" un nepamatoti nodokļu atskaitījumi

Somijas Nodokļu pārvalde ir identificējusi, ka pirmapstrādes nozarēs, tostarp mežsaimniecībā, ir visai augsts nodokļu krāpniecības vai kļūdu risks. Īpaša uzmanība šogad tiek pievērsta malkas tirdzniecībai par skaidru naudu bez čekiem un tehnikas - motorzāģu, kvadraciklu, sniega motociklu iegādes izdevumu norakstīšanai. Daudzi īpašnieki šo tehniku izmanto personīgajām vajadzībām, taču pilnībā uzrāda kā mežsaimniecības izdevumus, lai samazinātu PVN un ienākuma nodokli. Nodokļu pārvalde veiks tehnikas un izdevumu padziļinātu kontroli. No gada mijas un pēc pavasara deklarāciju iesniegšanas masveidā pieaugs pieprasījumi pēc čekiem un braucienu uzskaites žurnāliem, somiski - *ajopäiväkirja*. Meža īpašniekiem šogad tiek stingri ieteikts kārtot precīzu dokumentāciju par katru tehnikas darba stundu un braucienu uz mežu.

Meža iegādes cenas, birokrātija un investīciju bremzēšanās

Meža zemes cenas Somijā ir augstas, kas apgrūtināja jaunu investoru un jauno mežsaimnieku ienākšanu tirgū, jo investīciju atmaksāšanās periods pārdodot koksni bija pārāk ilgs. Šogad Somijā stājas spēkā ļoti labvēlīgs likuma grozījums – nodokļu atskaitījuma bāze no meža iegādes vērtības tiek palielināta no 60%

uz 75%. Tas nozīmē, ka tie, kas pērk vai nesen ir nopirkuši mežu, varēs nemaksāt nodokli par koksnes pārdošanas ienākumiem daudz lielākā apmērā nekā iepriekš. Šis solis tieši stimulē koksnes tirdzniecību un mežu īpašumu konsolidāciju.

Līdz šim lauksaimniecības un meža zemes iznomāšanas ieņēmumi bieži tika iegrāmatoti pie parastajiem saimnieciskās darbības ieņēmumiem, kas radīja sarežģītus aprēķinus saistībā ar uzņēmējdarbības nodokļa likmēm. Sākot ar šo nodokļu periodu, ieņēmumi no meža vai lauksaimniecības zemes nomas tiek klasificēti kā privātpersonas kapitāla ienākumi. Tas vienkāršo deklarēšanu – šiem ieņēmumiem piemēro standarta kapitāla nodokļa likmi - 30% vai 34% virs noteikta sliekšņa, un tie vairs netiek jaukti ar nozares operatīvās darbības ieņēmumiem.

Somijas valdība pakāpeniski atsakās no papīra formāta nodokļu lietvedībā, taču vecākās paaudzes mežu īpašniekiem, kas Somijā veido ievērojamu daļu, ir grūtības pielāgoties pilnīgai digitālajai videi. No šī gada lauksaimniecības un mežsaimniecības kopīpašumu deklarāciju veidlapas vairs netiek automātiski izsūtītas pa pastu. Viss jādara elektroniski. Lai palīdzētu īpašniekiem, Somijas Nodokļu pārvalde šogad izstrādā vienkāršotas un vizuālas digitālās instrukcijas tieši mežsaimniekiem, lai mazinātu kļūdu skaitu, kas rodas nevis aiz ļaunprātības, bet gan nezināšanas dēļ.

Somijas un Latvijas meža nodokļi - kas ir līdzīgs un kas atšķirīgs?

Abās valstīs fiziska persona, kura gūst ienākumus no meža, drīkst atskaitīt tiešos izdevumus, kas saistīti ar konkrētā ieņēmuma gūšanu vai meža atjaunošanu. Abu valstu nodokļu dienesti akceptē meža atjaunošanas izmaksas, kas ietver stādu iegādi, augsnes sagatavošanu un stādīšanas darbus. Gan Somija, gan Latvijā ieņēmumu dienesti akceptē arī jaunaudžu kopšanas, mežkopības un pakalpojumu izmaksas, kas ietver maksājumus mežizstrādes uzņēmumiem par izstrādes, pievešanas vai dastošanas pakalpojumiem, ka arī meža ceļu uzturēšanu vai meliorācijas sistēmu tīrīšanu.

Somijas un Latvijas mežsaimniecības nodokļu sistēmas pēc savas būtības ir līdzīgas, jo abās valstīs koksnes pārdošana tiek aplikta ar kapitāla vai tam pielīdzinātu nodokli, kā arī abos gadījumos no

ienākumiem ir atļauts atskaitīt izdevumus. Tomēr praktiskā nodokļu piemērošana un filozofija krasi atšķiras – Somija nodrošina milzīgas priekšrocības aktīviem investoriem, kamēr Latvija piedāvā maksimāli vienkāršotu režīmu pasīvākiem īpašniekiem.

Būtiskākās atšķirības starp abām valstīm izpaužas četros galvenajos aspektos. Pirmkārt - nodokļu likmēs un vienkāršotajos atskaitījumos, jo Latvijā fiziskai personai par koksnes vai cirsmu pārdošanu ir jāmaksā salīdzinoši zema iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme – 10%. Turklāt valsts piedāvā unikālu iespēju automātiski, bez jebkādiem čekiem, no ieņēmumiem atskaitīt fiksētu izdevumu normu 25% apmērā, ja pārdod cirsmu uz celma, vai 50% apmērā, ja pārdod sagatavotus apaļkokus. Somijā šādas sistēmas "bez čekiem" nav vispār. Tur nodokļa likme ir ievērojami augstāka – 30% ja kapitāla ienākumi nepārsniedz 30 000 eiro gadā vai 34% par summu, kas pārsniedz šo slieksni, un katrs atskaitāmais eiro ir jāpierāda ar precīzu rēķinu un maksājuma uzdevumu.

Somijas sistēma ir ārkārtīgi elastīga attiecībā uz ilgtermiņa investīcijām. Ja meža īpašnieks šogad tikai iegulda naudu – stāda jaunaudzes, tīra grāvjus vai pērk aprīkojumu –, bet ienākumu no koksnes pārdošanas nav, visi šie izdevumi tiek fiksēti kā mežsaimniecības zaudējumi. Tos drīkst uzkrāt un pārnest uz nākamajiem 10 gadiem, lai vēlāk, kad notiks izstrāde, pilnībā dzēstu nodokļu saistības. Latvijas standarta 10% režīmā tas nav iespējams un lai uzskaitītu reālos čekus un pārceltu zaudējumus, īpašniekam ir jāreģistrējas kā saimnieciskās darbības veicējam, taču tādā gadījumā jārēķinās ar progresīvo nodokļa likmi no 20% līdz pat 31%.

Somijā pat parasts meža īpašnieks, kurš nav reģistrējies kā uzņēmējs, drīkst savos mežsaimniecības izdevumos iekļaut personīgos darba rīkus – motorzāģus, speciālo apģērbu, malkas skaldītājus, kā arī norakstīt kilometru kompensācijas par braucieniem ar savu privāto auto uz mežu un pat daļu no kvadracikla izmaksām, ja tas tiek izmantots darbam. Latvijā parastam iedzīvotājam, kurš pārdod mežu vienreiz desmit gados, nodokļu dienests šādas personīgā aprīkojuma un auto izmaksas atskaitīt neļauj – tas ir atļauts tikai reģistrētiem saimnieciskās darbības veicējiem.

Tomēr, pati lielākā Somijas sistēmas priekšrocība, kādas Latvijā vispār nav, ir meža iegādes cenas atskaitīšana. Ja Somijā tiek nopirkts meža īpašums, valsts ļauj koksnes pārdošanas ienākumus nemaksāt vispār līdz pat 75% apmērā no meža pirkuma vērtības. Tas ir radīts tādēļ, lai pircējs varētu pēc iespējas ātrāk atgūt investēto kapitālu un mežsaimniecība valstī neapstātos. Latvijā, pārdodot koksni, meža sākotnējo iegādes vērtību atskaitīt nevar un to ņem vērā tikai tad, ja tiek pārdota pati zeme kā nekustamais īpašums.

Latvija ir administratīvi vienkārša un finansiāli izdevīga "neaktīvajiem" meža īpašniekiem, kuriem nav laika “vākt čekus”. Savukārt Somija ar savu augsto nodokļu likmi un plašajām atskaitījumu iespējām ir perfekti pielāgota aktīviem meža īpašniekiem, kuri mežu uztver kā ilgtermiņa biznesu un regulāri investē tā attīstībā.